

ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ

ΟΙ ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΑΒΕΣ

Το έννομο αγαθό

Αμέσως μετά τα άρθρα 299-307, που ρυθμίζουν τα εγκλήματα της ζωής, ο νομοθέτης έχει τοποθετήσει τις σωματικές βλάβες (άρθρα 308-315 Π.Κ.). Αυτή η γειτνίαση υποδηλώνει αφενός την αξιολογική τους κατάταξη αμέσως μετά το ύψιστο ατομικό έννομο αγαθό, που είναι η ζωή, αλλά και την θεματική συγγένεια των ρυθμίσεων. Αξίζει να σημειωθεί, άλλωστε, ότι συχνά η απόπειρα ανθρωποκτονίας οδηγεί σε τραυματισμό του θύματος. Με αυτή την έννοια το τραύμα, δηλ. κατά τους όρους του Π.Κ. η σωματική βλάβη, μπορεί να εμφανίζει τα χαρακτηριστικά ενός προ-σταδίου βλάβης της ανθρώπινης ζωής, άρα ένα καταρχήν έλασσον μέγεθος έναντι του μείζονος αγαθού της ζωής.

Τι προστατεύεται όμως ειδικότερα στο συγκεκριμένο κεφάλαιο; Από το ίδιο το κείμενο του άρθρου 308 Π.Κ.¹ αναδεικνύονται δύο έννοιες : **η υγεία και η σωματική ακεραιότητα.**

Αν και στις περισσότερες περιπτώσεις η διαφοροποίηση δεν φαίνεται να έχει σημαντική πρακτική αξία, αφού με την πράξη του δράστη προσβάλλεται τόσο η σωματική ακεραιότητα, όσο και υγεία του θύματος, το ζήτημα πρέπει να διευκρινισθεί ενόψει της διαζευκτικής διατύπωσης του άρθρου 308 παρ.1 (σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας), αλλά και της δυνατότητας να υπάρξει

α) βλάβη της υγείας χωρίς βλάβη της σωματικής ακεραιότητας (χορήγηση ουσίας που πλήττει την υγεία του θύματος, χωρίς να επενεργεί σωματικά σε αυτό και χωρίς να προσβάλλει καθόλου την εξωτερική σωματική του ακεραιότητα).

¹ Άρθρο 308 παρ.1 :Όποιος με πρόθεση προξενεί σε άλλον σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας του τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τριών ετών...

Πανεπιστημιακές σημειώσεις που διατίθενται στους φοιτητές του Τμήματος Νομικής του Πανεπιστημίου Αθηνών (κλιμάκιο Α-Ω) μέσω της πλατφόρμας η-τάξη ΕΚΠΑ. Απαγορεύεται η χρήση και εκμετάλλευσή τους για οποιονδήποτε άλλο σκοπό, όπως η εμπορική εκμετάλλευση, η διανομή τους από τρίτους, ή ανάρτηση σε άλλους ιστότοπους κ.λπ.

β) βλάβη της σωματικής ακεραιότητας που δεν επάγεται και βλάβη της υγείας με την μορφή επενέργειας στο σώμα άλλου (π.χ χαστούκι, σπρώξιμο), η οποία δεν επηρεάζει σε τίποτε την υγεία του θύματος.

Απαιτείται λοιπόν μια προσεκτική οριοθέτηση του προστατευόμενου εννόμου αγαθού. Οι σχετικές απόψεις στην θεωρία συγκλίνουν σε ένα κοινό σημείο, αφού οι υποστηρικτές της άποψης ότι προστατεύεται η σωματική ακεραιότητα επεκτείνουν το περιεχόμενο της ακεραιότητας όχι μόνο στην εξωτερική παράσταση/ μορφή του σώματος, αλλά και στην (εσωτερική) λειτουργία του, ενώ οι υποστηρικτές της άποψης ότι προστατεύεται η υγεία, την ερμηνεύουν ως μια έννοια ευρύτερη που περιλαμβάνει αναγκαία και την σωματική ακεραιότητα. Κατά άλλη εκδοχή, η υγεία και η σωματική ακεραιότητα αποτελούν δύο όψεις του εννόμου αγαθού.

Είναι μάλλον προτιμότερη η άποψη που δέχεται ως προστατευόμενο έννομο αγαθό την υγεία²

Όπως θα δούμε στην συνέχεια, η θεωρητική αυτή συζήτηση έχει ιδιαίτερη αξία και για την ποινική αξιολόγηση των ιατροχειρουργικών επεμβάσεων.

Η σχετικότητα της υγείας, διαφορές από την ζωή

Η υγεία, ως αγαθό που προστατεύεται από τα άρθρα 308 επ., είναι μέγεθος σχετικό σε αντίθεση με την ζωή, που είναι μέγεθος απόλυτο. Η σχετικότητα της υγείας αναδεικνύεται στις ακόλουθες διαστάσεις:

α. Διαφέρει από άνθρωπο σε άνθρωπο. Ενώ η ανθρώπινη ζωή προστατεύεται με τον ίδιο τρόπο για όλους ανεξάρτητα από την ηλικία και την κατάσταση στην οποία βρίσκονται (το παιδί που μόλις γεννήθηκε και ο ηλικιωμένος άρρωστος που έχει δευτερόλεπτα ζωής), η υγεία είναι ένα μέγεθος σχετικό. Οι ποινικές διατάξεις

² Όπως εύστοχα επισημαίνει ο Ανδρουλάκης, Ποινικόν δίκαιον, ειδικό μέρος, σελ. 111 ο νομοθέτης στα άρθρα 306 παρ.2 και 307 αναφέρει δίπλα στην ζωή αυτοτελώς την έννοια της υγείας.

προστατεύουν την χειροτέρευση της υφιστάμενης κατάστασης, υγείας που οφείλεται στην συμπεριφορά του δράστη.

β. Η σχετικότητα της υγείας αντανακλάται και στο σύστημα των σχετικών ποινικών διατάξεων. Το πλαίσιο ποινής για τις σωματικές βλάβες που τελούνται με πρόθεση αντιστοιχεί καταρχήν³ στην έκταση/μέγεθος της προκαλούμενης βλάβης (επικίνδυνη, βαριά, θανατηφόρα)

γ. Η σχετικότητα της προστασίας της υγείας εκφράζεται και στην αναγνώριση δικαιώματος διάθεσης του φορέα της. Έτσι κατά το άρθρο 308 παρ.2 ΠΚ αίρεται το άδικο της πράξης⁴, αν υπάρχει συναίνεση του παθόντος και η πράξη δεν προσκρούει στα χρηστά ήθη.

Υλικό αντικείμενο της πράξης είναι άλλος άνθρωπος (άρα δεν καλύπτονται περιπτώσεις ήδη νεκρού ή εμβρύου). Οι περιπτώσεις βλάβης του εμβρύου ή του νεογνού (όταν η ενέργεια του δράστη έγινε στο στάδιο της εγκυμοσύνης) εντάσσονται στην ρύθμιση του άρθρου 304 Α Π.Κ⁵.

³ Διαφορετικό είναι το κριτήριο στην περίπτωση της απρόκλητης σωματικής βλάβης (άρθρο 308 Α Π.Κ.).

⁴ Η άρση του αδικου καλύπτει μόνο τις περιπτώσεις απλής και όλως ελαφράς σωματικής βλάβης.

⁵ Πανεπιστημιακές σημειώσεις που διατίθενται στους φοιτητές του Τμήματος Νομικής του Πανεπιστημίου Αθηνών (κλιμάκιο Α-Ω) μέσω της πλατφόρμας η-τάξη ΕΚΠΑ. Απαγορεύεται η χρήση και εκμετάλλευσή τους για οποιονδήποτε άλλο σκοπό, όπως η εμπορική εκμετάλλευση, η διανομή τους από τρίτους, ή ανάρτηση σε άλλους ιστότοπους κ.λπ.

Η ποινική εκτίμηση των ιατροχειρουργικών επεμβάσεων

Το θέμα του προστατευόμενου εννόμου αγαθού έχει ιδιαίτερη σημασία για την ποινική αξιολόγηση των ιατροχειρουργικών επεμβάσεων και πιο συγκεκριμένα για το ερώτημα αν οι επεμβάσεις που διενεργούνται σύμφωνα με τους κανόνες της επιστήμης (*lege artis*) πληρούν την αντικειμενική υπόσταση της σωματικής βλάβης. Σε περίπτωση που ακολουθήσει κανείς την άποψη ότι προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι η σωματική ακεραιότητα, τότε η χειρουργική επέμβαση (και η επιτυχημένη) πληροί την α.υ. και θα πρέπει να αναζητηθεί κάποιος λόγος άρσης του αδίκου (συναίνεση, κατάσταση ανάγκης, κοινωνική προσφορότητα της πράξης κ.λπ.). Αντίθετα, αν ακολουθηθεί η ορθότερη άποψη ότι τα άρθρα 308 επ. προστατεύουν το έννομο αγαθό της υγείας, τότε δεν πληρούται καν η αντικειμενική υπόσταση, αφού η χειρουργική επέμβαση θεραπεύει και αποκαθιστά την υγεία του ασθενούς⁶.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η συναίνεση του ασθενούς ως λόγος άρσης του αδίκου έχει εφαρμογή μόνο για τις επεμβάσεις που έχουν τα στοιχεία της απλής σωματικής βλάβης, ενώ δεν μπορεί να άρει τον άδικο χαρακτήρα σοβαρών επεμβάσεων, που επιφέρουν βλάβη της σωματικής ακεραιότητας σε βαθμό αντίστοιχο της επικίνδυνης ή της βαριάς σωματικής βλάβης⁷.

Σήμερα, το ζήτημα των σχέσεων ιατρού-ασθενούς και ειδικότερα η υποχρέωση ενημέρωσης του ασθενούς και η εξασφάλιση της συναίνεσης του ασθενούς ρυθμίζονται από το Ν. 3418/2005.⁸ Ειδικότερα, σχετικά με το ζήτημα της συναίνεσης του ασθενούς, θεσπίζεται ο **κανόνας ότι καμιά ιατρική πράξη δεν μπορεί να επιχειρηθεί χωρίς την προηγούμενη συναίνεση του ασθενούς**, που έχει προηγουμένως ενημερωθεί σχετικά από τον ιατρό κατά τρόπο πλήρη, σαφή και κατανοητό.⁹

Εξαιρέσεις προβλέπονται:

⁶ Αυτή ακριβώς είναι η έννοια της ιατρικής πράξης κατά το άρθρο 1 Ν. 3418/2005: «Ιατρική πράξη είναι εκείνη που έχει ως σκοπό τη με οποιαδήποτε επιστημονική μέθοδο πρόληψη, διάγνωση, θεραπεία και αποκατάσταση της υγείας του ανθρώπου».

⁷ Σε αυτές τις περιπτώσεις οι υποστηρικτές της άποψης ότι και οι επιτυχείς χειρουργικές επεμβάσεις πληρούν την ειδική υπόσταση προσφεύγουν σε άλλους λόγους άρσης του αδίκου, όπως η κατάσταση ανάγκης, η κοινωνική προσφορότητα της πράξης.

⁸ Βλ. ειδικότερα άρθρα 11, 12 Ν. 3418/2005 στα αναρτημένα νομοθετικά κείμενα του ηλεκτρονικού μαθήματος.

⁹ Ειδικές ρυθμίσεις προβλέπονται για τους ανηλίκους και όσους δεν διαθέτουν ικανότητα συναίνεσης. Αξίζει να σημειωθεί ότι, κατά το άρθρο 12 παρ.2, **η συναίνεση του ασθενούς δεν πρέπει να έρχεται σε σύγκρουση με τα χρηστά ήθη** (πρβλ. την ρύθμιση του άρθρου 308 παρ. 2 ΠΚ, όπου η πράξη της σωματικής βλάβης και όχι η συναίνεση καθαντή δεν πρέπει να προσκρούει στα χρηστά ήθη).

Πανεπιστημιακές σημειώσεις που διατίθενται στους φοιτητές του Τμήματος Νομικής του Πανεπιστημίου Αθηνών (κλιμάκιο Α-Ω) μέσω της πλατφόρμας η-τάξη ΕΚΠΑ. Απαγορεύεται η χρήση και εκμετάλλευσή τους για οποιονδήποτε άλλο σκοπό, όπως η εμπορική εκμετάλλευση, η διανομή τους από τρίτους, ή ανάρτηση σε άλλους ιστότοπους κ.λπ.

«α) στις επείγουσες περιπτώσεις, κατά τις οποίες δεν μπορεί να ληφθεί κατάλληλη συναίνεση και συντρέχει άμεση, απόλυτη και κατεπείγουσα ανάγκη παροχής ιατρικής φροντίδας,

β) στην περίπτωση απόπειρας αυτοκτονίας ή

γ) αν οι γονείς ανήλικου ασθενή ή οι συγγενείς ασθενή που δεν μπορεί για οποιονδήποτε λόγο να συναινέσει ή άλλοι τρίτοι, που έχουν την εξουσία συναίνεσης για τον ασθενή, αρνούνται να δώσουν την αναγκαία συναίνεση και υπάρχει ανάγκη άμεσης παρέμβασης, προκειμένου να αποτραπεί ο κίνδυνος για τη ζωή ή την υγεία του ασθενή.»

Σχέση της σωματικής βλάβης με την ανθρωποκτονία.

Όπως ήδη παρατηρήθηκε, οι σωματικές βλάβες με την μορφή των τραυμάτων συχνά συνδέονται με πράξεις ανθρωποκτονίας (τετελεσμένες ή στο στάδιο της απόπειρας). Το πρόβλημα της σχέσης μεταξύ τους παρουσιάζει αρκετές δυσχέρειες και είναι εξαιρετικά αμφιλεγόμενο.

Συνήθως, το πρόβλημα εστιάζεται στο υποκειμενικό στοιχείο, και ειδικότερα στον δόλο, του δράστη Απλά διατυπωμένο: Ο δόλος του δράστη της ανθρωποκτονίας εμπεριέχει ήδη αναγκαία και τον δόλο σωματικής βλάβης (σχέση δηλ. μείζονος προς έλασσον) ή μήπως όχι διότι άλλο θέλει ο δράστης της ανθρωποκτονίας (να φονεύσει) και άλλο ο δράστης της σωματικής βλάβης (να τραυματίσει); Η πρώτη εκδοχή είναι γνωστή ως «θεωρία της ενότητας», ενώ η δεύτερη ως «θεωρία της αντίθεσης»¹⁰.

Η θεωρητική αυτή διαμάχη έχει δύο πρακτικές συνέπειες:

α) Ανάλογα με την θεωρία που δέχεται κανείς, η συνέπεια είναι εκείνος που τέλεσε ή αποπειράθηκε να τελέσει ανθρωποκτονία να τελεί και σωματική βλάβη με δόλο (ενότητα δόλου) ή σωματική βλάβη από αμέλεια (θεωρία αντίθεσης)

β) Σχετικά με το ζήτημα της συρροής, οι απαντήσεις στο ερώτημα αν πρόκειται περί αληθινής ή φαινομενικής συρροής εξαρτώνται επίσης σε μεγάλο βαθμό από την σχέση δόλου ανθρωποκτονίας και δόλου σωματικής βλάβης¹¹.

¹⁰ Κατά την θεωρία της αντίθεσης, ο δόλος του δράστη της σωματικής βλάβης δεν είναι μέγεθος έλασσον σε σχέση με τον δόλο της ανθρωποκτονίας, αλλά διαφορετικό (aliud).

¹¹ Πάντως, θα πρέπει να σημειωθεί πως η υπερβολική επικέντρωση στο υποκειμενικό στοιχείο που σημειωνόταν παλαιότερα στην θεωρία, είναι παρωχημένη και εσφαλμένη, καθώς έτσι παραγνωρίζεται το αντικειμενικό στοιχείο της πράξης. Σε επίπεδο συρροής δηλ. κρίσιμο είναι αν η απαξία της προκληθείσας σωματικής βλάβης (Erfolgswert) καλύπτεται/εμπεριέχεται στην απαξία της ανθρωποκτονίας και της απόπειράς της

Πανεπιστημιακές σημειώσεις που διατίθενται στους φοιτητές του Τμήματος Νομικής του Πανεπιστημίου Αθηνών (κλιμάκιο Α-Ω) μέσω της πλατφόρμας η-τάξη ΕΚΠΑ. Απαγορεύεται η χρήση και εκμετάλλευσή τους για οποιονδήποτε άλλο σκοπό, όπως η εμπορική εκμετάλλευση, η διανομή τους από τρίτους, ή ανάρτηση σε άλλους ιστότοπους κ.λπ.

Η εξέλιξη της ποινικής δογματικής οδηγεί περισσότερο στην υπέρβαση των σχηματικών λύσεων που προσφέρουν οι δύο θεωρίες και στην αποδοχή μιας διαφοροποιημένης θεώρησης.

Ειδικότερα, στο πλαίσιο της κρατούσας άποψης (θεωρία της ενότητας) γίνεται δεκτό ότι η ανθρωποκτονία και η ανθρωποκτονία συρρέουν φαινομενικά με την προκληθείσα σωματική βλάβη εκ προθέσεως (308 επ.), την οποία απορροφούν. Ωστόσο, γίνεται σήμερα δεκτό ότι αυτό δεν ισχύει στην περίπτωση που ο δράστης της ανθρωποκτονίας προκάλεσε σκόπιμα σωματικό πόνο στο θύμα του (π.χ. βασανισμός) ή τραύματα που δεν σχετίζονταν με την πρόκληση του θανάτου (αληθής συρροή)

Επίσης αν και κατά την κρ. γνώμη, ο δόλος της ανθρωποκτονίας εμπεριέχει και τον δόλο σωματικής βλάβης, γίνεται πάντως δεκτό ότι αυτό δεν ισχύει στην περίπτωση της απόπειρας της ανθρωποκτονίας με συναίνεση (άρθρο 300 Π.Κ.). Εδώ, λένουν εκείνος που θέλει να προκαλέσει τον θάνατο από οίκτο και αποτυγχάνει προκαλώντας σωματική βλάβη (συνήθως επικίνδυνη ή βαριά αν δεχθούμε ότι έχει δόλο και για την σωματική βλάβη) δεν έχει δόλο σωματικής βλάβης, αλλά το αποτέλεσμα θα του καταλογισθεί ως σωματική βλάβη εξ αμελείας¹².

Πάντως, τα σχετικά προβλήματα, που δεν μπορούν να αναπτυχθούν αναλυτικότερα εδώ, θα πρέπει να μας οδηγήσουν στην αντιμετώπιση των συγκεκριμένων ζητημάτων μακριά από σχηματικές λύσεις.

Η δομή του κεφαλαίου-συστηματική κατάταξη των αξιόποινων πράξεων.

Το **βασικό έγκλημα** του κεφαλαίου είναι η απλή σωματική βλάβη (άρθρο 308 παρ.1 εδ. α' Π.Κ.).

Προνομιούχο παραλλαγή του βασικού εγκλήματος συνιστά η όλως ελαφρά σωματική βλάβη (άρθρο 308 παρ.1 εδ. β' Π.Κ.)

¹² Εννοείται εφόσον υπάρχει in concreto αμέλεια (εσωτερική και εξωτερική).

Πανεπιστημιακές σημειώσεις που διατίθενται στους φοιτητές του Τμήματος Νομικής του Πανεπιστημίου Αθηνών (κλιμάκιο Α-Ω) μέσω της πλατφόρμας η-τάξη ΕΚΠΑ. Απαγορεύεται η χρήση και εκμετάλλευσή τους για οποιονδήποτε άλλο σκοπό, όπως η εμπορική εκμετάλλευση, η διανομή τους από τρίτους, ή ανάρτηση σε άλλους ιστότοπους κ.λπ.

Διακεκριμένες παραλλαγές είναι η απρόκλητη σωματική βλάβη (308 Α Π.Κ.), επικίνδυνη (309 Π.Κ.), βαριά (310 Π.Κ.) και η θανατηφόρα σωματική βλάβη (311 Π.Κ.)

Ιδιώνυμα εγκλήματα¹³ αποτελούν η σωματική βλάβη ανηλίκων κ.λπ. (άρθρο 312 Π.Κ.) και η συμπλοκή (άρθρο 313 Π.Κ.) διότι εμπεριέχουν πρόσθετα στοιχεία που τα απομακρύνουν ουσιωδώς από το βασικό έγκλημα.

Όλα τα παραπάνω εγκλήματα τελούνται με πρόθεση.

Βασικό έγκλημα που τελείται από αμέλεια είναι η σωματική βλάβη από αμέλεια (άρθρο 314 παρ.1 εδ. α' Π.Κ.) με **προνομιούχο παραλλαγή** την όλως ελαφρά σωματική βλάβη από αμέλεια (άρθρο 314 παρ. 1 εδ. β' Π.Κ.)

Το άρθρο 315 Π.Κ. περιέχει ρύθμιση που σχετικά με την **κατ'έγκληση δίωξη** ορισμένων αξιόποινων πράξεων του κεφαλαίου.

Τέλος, το άρθρο 315 Α Π.Κ. περιλαμβάνει **επιβαρυντική περίπτωση**, όταν η βαριά ή θανατηφόρος σωματική βλάβη τελέσθηκε «εναντίον αστυνομικού οργάνου κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας του»

Βασικό έγκλημα είναι και η σωματική βλάβη από αμέλεια

¹³ Στη σύγχρονη θεωρία, αμφισβητείται έντονα η έννοια του ιδιώνυμου εγκλήματος, τόσο ως δογματική κατασκευή, όσο και ως προς τις πρακτικές συνέπειες της τυχόν αποδοχής της. Βλ. χαρακτηριστικά Χ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος Ι, σελ. 168.

Πανεπιστημιακές σημειώσεις που διατίθενται στους φοιτητές του Τμήματος Νομικής του Πανεπιστημίου Αθηνών (κλιμάκιο Α-Ω) μέσω της πλατφόρμας η-τάξη ΕΚΠΑ. Απαγορεύεται η χρήση και εκμετάλλευσή τους για οποιονδήποτε άλλο σκοπό, όπως η εμπορική εκμετάλλευση, η διανομή τους από τρίτους, ή ανάρτηση σε άλλους ιστότοπους κ.λπ.